

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ

Кафедра реставрації та експертизи творів мистецтва

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перший проректор
з науково-педагогічної роботи

Токар М. І.

2025 року

**РОБОЧА ПРОГРАМА
ВИБІРКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

Вк7 Реставрація творів монументального живопису

рівень вищої освіти перший (бакалаврський)
перший(бакалаврський) / другий (магістерський) / третій (освітньо-науковий)

галузь знань 02 Культура та мистецтво

спеціальність 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація

освітня програма Реставрація та експертиза творів мистецтва

факультет Образотворче мистецтво

Робоча програма з навчальної дисципліни «Реставрація творів монументального живопису» для здобувачів вищої освіти 3 курсу першого (бакалаврського) рівня спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація, ОПІ Реставрація та експертиза творів мистецтва»

Розробники: _____ Максим ТЕРЕХОВ
(підпис) (ім'я та прізвище)

Робоча програма розроблена кафедрою реставрації та експертизи творів мистецтва та затверджена протокол від «27» серпня 2025 року № 23

Завідувач кафедри _____ Вячеслав ШУЛІКА
(підпис) (ім'я та прізвище)

Гарант освітньої програми _____ Наталія АНТОНЕНКОВА
(підпис) (ім'я та прізвище)

УЗГОДЖЕНО
Декан факультету ОМ _____ Ольга ІВАЩЕНКО
(підпис) (ім'я та прізвище)

ЗАТВЕРДЖЕНО
Методичною радою ХДАДМ
Протокол від «27» серпня 2025 року № 25-04

АНОТАЦІЯ

до навчальної дисципліни **«Реставрація творів монументального живопису»**

Дисципліна **«Реставрація творів монументального живопису»** є фаховою навчальною дисципліною, спрямованою на формування у здобувачів освіти системних теоретичних знань і практичних навичок у галузі збереження, консервації та реставрації монументального живопису, зокрема фресок, стінопису, плафонного та сакрального розпису, виконаних у різних техніках і на різних архітектурних основах. Курс охоплює комплекс питань, пов'язаних із конструктивною та матеріально-технічною будовою монументальних живописних комплексів, причинами їх руйнування, методами дослідження та застосуванням традиційних і сучасних реставраційних технологій.

Теоретична частина дисципліни знайомить студентів з історією та теорією реставрації монументального живопису, етапами розвитку стінопису в архітектурному середовищі, основними поняттями й термінологією, етичними принципами реставраційної діяльності, міжнародними хартіями та нормативно-правовими документами у сфері охорони нерухомої культурної спадщини. Значна увага приділяється вивченню технологій монументального живопису різних історичних періодів, характеристик мінеральних і органічних основ, штукатурних шарів, пігментів, в'язучих речовин, а також процесів старіння та деградації матеріалів у взаємодії з архітектурою.

У межах курсу розглядаються основні типи пошкоджень монументального живопису (конструктивні, механічні, фізико-хімічні, біологічні), причини їх виникнення та вплив кліматичних, мікрокліматичних і техногенних чинників. Студенти опановують методи візуального, інструментального та лабораторного дослідження стінопису, принципи реставраційної діагностики, аналізу стану збереженості та складання науково-реставраційної документації з урахуванням специфіки нерухомих пам'яток.

Практична частина дисципліни спрямована на набуття професійних умінь і навичок виконання базових консерваційних і реставраційних робіт на об'єктах монументального живопису або навчальних фрагментах. Студенти виконують етапи аварійної та попередньої фіксації фарбового шару, укріплення штукатурних основ, ін'єктування, консолідації, очищення поверхонь від забруднень і пізніших нашарувань, усунення відшарувань і втрат, а також реставраційне заповнення та тонування. Особлива увага приділяється принципам мінімального втручання, зворотності, наукової обґрунтованості та збереження автентичності пам'ятки.

Дисципліна формує навички роботи з реставраційними матеріалами та інструментами, організації робочого процесу в умовах пам'ятки архітектури, дотримання вимог техніки безпеки, ведення фахової документації та аргументованого вибору реставраційної методики з урахуванням історичного, художнього й конструктивного контексту об'єкта.

Вивчення дисципліни **«Реставрація творів монументального живопису»** є важливою складовою професійної підготовки реставратора, сприяє формуванню спеціалізованих фахових

компетентностей, розвитку аналітичного мислення та усвідомленню високої відповідальності за збереження монументальних пам'яток мистецтва й архітектури як невід'ємної частини культурної спадщини для майбутніх поколінь.

ANNOTATION

to academic discipline «Restoration of Monumental Painting»

The course “**Restoration of Monumental Painting**” is a professional academic discipline aimed at forming systematic theoretical knowledge and practical skills in the field of preservation, conservation, and restoration of monumental painting, including frescoes, wall paintings, ceiling paintings, and sacred mural decorations executed in various techniques and on different architectural substrates. The course covers a wide range of issues related to the structural and material composition of monumental painting ensembles, the causes of their deterioration, methods of examination, and the application of both traditional and modern restoration technologies.

The theoretical component of the course introduces students to the history and theory of monumental painting restoration, the development stages of mural painting within architectural spaces, key concepts and terminology, ethical principles of conservation practice, as well as international charters and regulatory documents in the field of protection of immovable cultural heritage. Particular attention is paid to the study of monumental painting technologies of different historical periods, the characteristics of mineral and organic substrates, plaster layers, pigments, binding media, and the processes of ageing and material degradation in interaction with architectural structures.

Within the course, the main types of deterioration affecting monumental painting (structural, mechanical, physico-chemical, and biological) are examined, along with their causes and the impact of climatic, microclimatic, and anthropogenic factors. Students acquire skills in visual, instrumental, and laboratory examination of wall paintings, principles of conservation diagnostics, condition assessment, and the preparation of scientific conservation documentation, taking into account the specific nature of immovable heritage objects.

The practical component of the course is focused on developing professional skills in carrying out basic conservation and restoration interventions on monumental paintings or educational fragments. Students perform procedures of emergency and preliminary fixation of the paint layer, consolidation of plaster substrates, injection and stabilization treatments, surface cleaning from contaminants and later overpaintings, elimination of detachments and losses, as well as restoration filling and retouching. Special emphasis is placed on the principles of minimal intervention, reversibility, scientific justification, and preservation of the authenticity of the monument.

The course also develops competencies in working with conservation materials and tools, organizing the restoration process within architectural heritage sites, complying with health and safety requirements, maintaining professional documentation, and making well-argued methodological decisions based on the historical, artistic, and structural context of the object.

The study of the course “**Restoration of Monumental Painting**” is an essential component of the professional training of restorers, contributing to the development of specialized professional competencies, analytical thinking, and awareness of responsibility for the preservation of monumental works of art and architecture as an integral part of cultural heritage for future generations.

I. ОПИС ДИСЦИПЛІНИ «Реставрація монументального живопису»

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	
Кількість кредитів ECTS:5	Галузь знань 02 «Культура і мистецтво»	Вибіркова	
		Мова навчання: <u>українська</u>	
Модулів – 1 Змістових модулів – 2	Спеціальність 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація»	Рік підготовки:	
		3-й	
Загальна кількість годин 150		Семестри	
		6	
Тижневих годин для денної форми навчання: 10	Освітня програма « <u>Реставрація та експертиза творів мистецтва</u> »	Лекції	
		3 курс: –0	
	Практичні		
	3 курс: 75		
	Аудиторні		
	3 курс: 0		
	Самостійна робота		
	3 курс: 75		
	Рівень вищої освіти <u>перший (бакалаврський)</u>	Вид контролю: залік	

Примітка:

співвідношення кількості годин практичних занять до самостійної роботи становить: для денної форми навчання 3 курс: 50% / 50%;

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу

Метою вивчення дисципліни «Реставрація творів монументального живопису» є формування у здобувачів освіти системних теоретичних знань і практичних умінь у сфері збереження, консервації та реставрації монументального живопису як складової нерухомої культурної спадщини, а також розвиток професійного мислення, відповідальності та етичної свідомості реставратора. Курс спрямований на оволодіння принципами науково обґрунтованого втручання, аналізу стану збереженості пам'яток, вибору відповідних методів і матеріалів з урахуванням історичного, художнього та архітектурного контексту об'єкта.

Завдання курсу

Основними завданнями дисципліни є:

- ознайомлення студентів з історією, теорією та сучасними підходами до реставрації монументального живопису;
- вивчення технологій виконання монументального живопису різних історичних періодів та їх взаємодії з архітектурними конструкціями;
- аналіз матеріально-технічної будови стінопису: основ, штукатурних шарів, фарбових шарів, пігментів і в'язучих речовин;
- формування розуміння причин і механізмів руйнування монументального живопису під впливом фізичних, хімічних, біологічних і техногенних чинників;
- оволодіння методами візуального, інструментального та лабораторного дослідження монументального живопису;
- набуття навичок реставраційної діагностики, оцінки стану збереженості та складання науково-реставраційної документації;
- засвоєння принципів і методів аварійної, консерваційної та реставраційної фіксації фарбового шару і штукатурної основи;
- формування практичних умінь виконання очищення, укріплення, ін'єктування, консолідації, заповнення втрат і реставраційного тонування;
- виховання відповідального ставлення до пам'яток монументального мистецтва з дотриманням принципів мінімального втручання, зворотності та збереження автентичності;
- розвиток навичок безпечної організації реставраційних робіт в умовах архітектурних пам'яток та роботи в міждисциплінарному середовищі.

3. Компетентності та програмні результати навчання навчальної дисципліни (згідно з освітньою програмою)

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК 2. Здатність зберігати і примножувати культурно-мистецькі, екологічні, моральні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 5. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 6. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 7. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК 8. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 11. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК)

СК 1. Здатність розуміти базові теоретичні та практичні закономірності створення цілісного продукту предметно-просторового та візуального середовища.

СК 2. Здатність володіти основними класичними і сучасними категоріями та концепціями мистецтвознавчої науки.

СК 3. Здатність формулювати цілі особистісного і професійного розвитку та умови їх досягнення, враховуючи тенденції розвитку галузі професійної діяльності, етапів професійного зростання та індивідуально-особистісних особливостей.

СК 4. Здатність оволодівати різними техніками та технологіями роботи у відповідних матеріалах за спеціалізаціями.

СК 7. Здатність адаптувати творчу (індивідуальну та колективну) діяльність до вимог і умов споживача.

СК 8. Здатність проводити аналіз та систематизацію зібраної інформації, діагностику стану збереженості матеріально-предметної структури твору мистецтва, формулювати кінцеву мету реставраційного втручання.

СК 9. Здатність використовувати професійні знання у практичній та мистецтвознавчій діяльності.

СК 11. Здатність проводити сучасне мистецтвознавче дослідження з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

СК 12. Здатність презентувати художні твори та мистецтвознавчі дослідження у вітчизняному та міжнародному контекстах.

Програмні результати навчання (ПРН)

ПРН 2. Виявляти сучасні знання і розуміння предметної галузі та сфери професійної діяльності, застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях.

ПРН 3. Формувати різні типи документів професійного спрямування згідно з вимогами культури усного і писемного мовлення.

ПРН 4. Орієнтуватися в розмаїтті сучасних програмних та апаратних засобів, використовувати знання і навички роботи з фаховим комп'ютерним забезпеченням (за спеціалізаціями).

ПРН 5. Аналізувати та обробляти інформацію з різних джерел.

ПРН 7. Відображати морфологічні, стильові та кольоро-фактурні властивості об'єктів образотворчого, декоративного мистецтва, реставрації та використовувати існуючі методики реставрації творів мистецтва в практичній діяльності за фахом.

ПРН 9. Застосовувати знання з історії мистецтв у професійній діяльності, впроваджувати український та зарубіжний мистецький досвід.

ПРН 10. Володіти основами наукового дослідження (робота з бібліографією, реферування, рецензування, приладові та мікрохімічні дослідження).

ПРН 11. Визначати мету, завдання та етапи мистецької, реставраційної та дослідницької діяльності, сприяти оптимальним соціально-психологічним умовам для якісного виконання роботи.

ПРН 13. Застосовувати сучасне програмне забезпечення у професійній діяльності (за спеціалізаціями).

ПРН 14. Трактувати формотворчі засоби образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації як відображення історичних, соціокультурних, економічних і технологічних етапів розвитку суспільства, комплексно визначати їхню функціональну та естетичну специфіку у комунікативному просторі.

ПРН 15. Володіти фаховою термінологією, теорією і методикою образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації мистецьких творів.

ПРН 16. Розуміти вагому роль українських етномистецьких традицій у стильових рішеннях творів образотворчого, декоративного та сучасного візуального мистецтва.

ПРН 17. Популяризувати надбання національної та всесвітньої культурної спадщини, а також сприяти проявам патріотизму, національного самоусвідомлення та етнокультурної самоідентифікації.

ПРН 18. Формувати екологічну свідомість і культуру особистості, застосовувати екологічні принципи в житті та професійній діяльності.

4. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МОДУЛЬ 1.

Змістовий модуль 1.

Тема 1. Вступ до реставрації монументального живопису

Поняття реставрації, консервації та збереження монументального живопису як складової нерухомої культурної спадщини. Специфіка реставрації стінопису в архітектурному середовищі. Історія розвитку реставрації монументального живопису. Основні принципи та етичні норми реставраційної діяльності. Міжнародні хартії, конвенції та нормативні документи у сфері охорони пам'яток архітектури й монументального мистецтва. Роль і професійна відповідальність реставратора. Ознайомлення з реставраційною майстернею та специфікою робіт на об'єктах монументального живопису. Інструменти, матеріали та обладнання. Правила охорони праці та техніки безпеки під час робіт у пам'ятках архітектури. Аналіз прикладів реставрації монументального живопису (фото-, відеоматеріали, документація).

Тема 2. Матеріально-технічна структура та технології монументального живопису

Будова монументального живопису: архітектурна основа, кладка, штукатурні шари, підготовчі шари, фарбовий шар. Технології фрески, секко, аль фреско, аль секко, змішані техніки. Матеріали штукатурок, пігменти, в'язучі речовини. Властивості матеріалів та процеси їх старіння у взаємодії з архітектурним середовищем.

Дослідження навчальних фрагментів стінопису. Визначення типів штукатурок і фарбових шарів. Візуальний аналіз стратиграфії. Робота з оптичними приладами.

Тема 3. Причини та характер пошкоджень монументального живопису

Конструктивні, фізичні, хімічні, біологічні та антропогенні чинники руйнування стінопису. Вплив мікроклімату, вологи, солей, деформацій будівлі. Типологія пошкоджень: тріщини, відшарування штукатурки, осипи фарбового шару, висоли, втрати, біопшкодження.

Оцінка стану збереженості монументального живопису. Фіксація пошкоджень у графічній та фотоформі. Складання короткого опису технічного стану фрагмента стінопису.

Тема 4. Методи дослідження та реставраційна діагностика монументального живопису

Методи дослідження стінопису: візуальні, оптичні, інструментальні та лабораторні. Значення досліджень для вибору консерваційно-реставраційної стратегії. Принципи реставраційної діагностики нерухомих пам'яток.

Проведення візуального обстеження монументального живопису. Виявлення слідів попередніх реставраційних втручань. Формулювання висновку щодо стану збереженості та можливих методів втручання.

Змістовий модуль 2.

Тема 5. Фіксація та укріплення фарбового шару і штукатурної основи

Матеріали та методи фіксації й укріплення стінопису. Традиційні та сучасні консоліданти. Принципи вибору матеріалів з урахуванням мінеральної основи та ступеня руйнування. Аварійна та попередня фіксація.

Виконання локальної фіксації фарбового шару. Укріплення штукатурних шарів, ін'єктування. Робота з різними видами реставраційних матеріалів. Контроль і оцінка результатів.

Тема 6. Очищення монументального живопису

Види забруднень і нашарувань на стінописі. Методи сухого, вологого та хімічного очищення. Межі допустимого втручання. Ризики та типові помилки при очищенні монументального живопису.

Проведення проб очищення. Видалення поверхневих забруднень з навчальних фрагментів. Фіксація та документування процесу очищення.

Тема 7. Заповнення втрат та реставраційне тонування монументального живопису

Методи заповнення втрат штукатурки та фарбового шару. Реставраційні розчини та маси. Принципи та методи реставраційного тонування в монументальному живописі. Види тонування та їх доцільність.

Приготування реставраційних штукатурних і тонувальних сумішей. Заповнення локальних втрат.

Виконання реставраційного тонування на навчальних зразках.

Тема 8. Реставраційна документація та підсумковий аналіз

Науково-реставраційна документація пам'яток монументального живопису: структура, вимоги, фотофіксація. Юридична та професійна відповідальність реставратора.

Оформлення реставраційного паспорта навчального об'єкта або фрагмента стінопису. Аналіз виконаних робіт. Підсумкове обговорення результатів курсу.

5. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ п/п	Назва розділів, тем	Всього годин по темі	У тому числі			
			Лекції	Практ., семінари	Лаб. роботи	Сам. роб.
МОДУЛЬ 1						
Змістовий модуль 1.						
1	Тема 1. Вступ до реставрації монументального живопису.	18		9		9
2	Тема 2. Матеріально-технічна структура та технології монументального живопису.	20		10		10
3	Тема 3. Причини та характер пошкоджень монументального живопису.	20		10		10
4	Тема 4. Методи дослідження та реставраційна діагностика монументального живопису.	20		10		10
	Разом за змістовим модулем 1.	78		39		39
Змістовий модуль 2						
5	Тема 5. Фіксація та укріплення фарбового шару і штукатурної основи	18		9		9

6	Тема 6. Очищення монументального живопису	18	9	9
7	Тема 7. Заповнення втрат та реставраційне тонування монументального живопису	18	9	9
8	Тема 8. Реставраційна документація та підсумковий аналіз	18	9	9
Разом за змістовим модулем 2.		72	36	36
Усього годин		150	75	75

6. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Вступ до реставрації монументального живопису.	9
2	Тема 2. Матеріально-технічна структура та технології монументального живопису.	10
3	Тема 3. Причини та характер пошкоджень монументального живопису.	10
4	Тема 4. Методи дослідження та реставраційна діагностика монументального живопису.	10
5	Тема 5. Фіксація та укріплення фарбового шару і штукатурної основи	9
6	Тема 6. Очищення монументального живопису	9
7	Тема 7. Заповнення втрат та реставраційне тонування монументального живопису	9
8	Тема 8. Реставраційна документація та підсумковий аналіз	9
Усього годин		75

7. Теми семінарських занять

Програмою не передбачається проведення семінарських занять.

8. САМОСТІЙНА РОБОТА

На самостійну роботу студентів відводиться 1/2 наявних годин. Самостійні години використовуються для опрацювання опанованих на практичних заняттях навичок.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Реставрація монументального живопису як галузь охорони нерухомої культурної спадщини Аналіз понять консервації, реставрації та збереження стінопису. Етичні принципи реставраційної діяльності. Роль міжнародних хартій у формуванні сучасних підходів до реставрації монументального мистецтва.	9
2	Історичний розвиток технологій монументального живопису Основні техніки стінопису (фреска, секко, змішані техніки) та їх еволюція. Вплив технологій на характер збереженості пам'яток.	10
3	Матеріали та конструктивна будова монументального живопису	10

	Архітектурні основи, штукатурні системи, пігменти, в'язучі речовини. Взаємодія матеріалів стінопису з архітектурним середовищем.	
4	Причини руйнування монументального живопису та фактори ризику Фізичні, хімічні, біологічні та антропогенні чинники. Роль вологи, солей, температурних коливань і деформацій будівель.	10
5	Методи дослідження та діагностики стінопису Візуальні, інструментальні та лабораторні методи дослідження. Значення наукових досліджень у виборі реставраційної стратегії.	9
6	Матеріали та методи консервації монументального живопису Засоби фіксації та укріплення фарбового шару й штукатурних основ. Порівняння традиційних і сучасних реставраційних матеріалів.	9
7	Очищення та реставраційне тонування монументального живопису Види забруднень і нашарувань. Методи очищення. Принципи та етичні межі реставраційного тонування.	9
8	Науково-реставраційна документація та професійна відповідальність реставратора Структура реставраційної документації, фотофіксація, звітність. Відповідальність реставратора при роботі з пам'ятками монументального живопису.	9
	Усього годин	75

9. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

В навчальному процесі використовуються словесні, наочні, практичні, пояснювально-ілюстративні та дослідницькі методи. Системний підхід навчального процесу забезпечує методи навчання, такі як метод організації і проведення навчання, стимулювання і мотивації, контролю і самоконтролю в навчанні, інтерактивні та активні методи.

Серед інтерактивних методів застосовуються відповіді на запитання і опитування думок студентів; дискусії, мозковий штурм.

До активних методів відноситься виконання практичних завдань. Водночас зберігається інтерактивне спілкування з викладачем.

Наочний метод навчання спирається на візуальному сприйнятті інформації. в навчальному процесі активно використовуються ілюстративні матеріали.

Серед практичних методів застосовуються – виконання практичних робіт.

Також застосовуються методи дистанційного навчання, які не відрізняються від традиційних, крім онлайн формату.

10. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Форма контролю передбачена програмою – залік.

11. Критерії оцінювання результатів навчання:

Бали			Критерії оцінювання
	0–20	0–40	
A+	20	40	Студент в повному обсязі опанував матеріал теми, надав додаткові матеріали та приклади за темою. Відповів на додаткові питання. Розширив роботу до рівня тез до конференції. Подача акуратна, без помилок
A	17–19	37–39	Студент в повному обсязі опанував матеріал теми, надав додаткові матеріали за темою. Подача акуратна, без помилок
A-	16	36	Студент в повному обсязі опанував матеріал теми, подача акуратна, без помилок
B	12–15	32–35	Студент в повному обсязі опанував матеріал теми, але зробив декілька незначних помилок
C	8–11	22–31	Студент в повному обсязі опанував матеріал теми, але зробив значні помилки, є невеликі проблеми з форматуванням
D	4–7	10–21	Студент не в повному обсязі опанував матеріал теми, робота виконана на недостатньому рівні із значними недоліками (недостатньо розкрита тема, малий обсяг, відсутність творчого підходу тощо), наявні проблеми з форматуванням
E	1–3	1–9	Студент в недостатньому обсязі опанував матеріал теми, виконана робота має багато значних недоліків (недостатньо розкрита тема, малий обсяг, невідповідність завданню, невчасна подача виконаної роботи, неохайність подання тощо).
	0	0	Пропуск рубіжного контролю

12. Розподіл балів, які отримують студенти ЗАЛІК

Поточне тестування та самостійна робота										Сума
1 модуль										
Змістовий модуль №1					Змістовий модуль №2					
T1	T2	T3	T4	CP	T5	T6	T7	T8	CP	100
0-10	0-10	0-10	0-10	0-10	0-10	0-10	0-10	0-10	0-10	

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності за шкалою ХДАДМ	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для екзамену
90–100	A	відмінно
82–89	B	добре
75–81	C	
64–74	D	задовільно
60–63	E	
35–59	EX	незадовільно з можливістю повторного складання
0–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1. Вєдь М.В. Методичні рекомендації на тему: Дослідження мінеральних пігментів живопису методом мікрохімічного аналізу. - Х.: ХДАДМ, 2012. – 36с. 2012.
2. Дерев'янок А.Ю. Методичні рекомендації на тему «Реставрація темперного живопису». – Х.: ХДАДМ, 2016-18 р.
3. Дерев'янок А.Ю. Методичні рекомендації на тему «Реставрація олійного живопису». – Х.: ХДАДМ, 2016-18 р.
4. Шуліка В.В. Методичні рекомендації «Мінеральні фарби темперного живопису». Харків: ХДАДМ, 2004. 49 с.
5. Шуліка В.В. Методичні рекомендації «Органічні барвники темперного живопису». Харків: ХДАДМ, 2005. 56 с.
6. Методичні рекомендації кафедри РЕТМ розташовані у репозитарії ХДАДМ за посиланням: <https://www.ksada.org/repozytorij/kafedra-restavracziyi-ta-ekspertyzy-tvoriv-mystecztva/>

14. Рекомендована література

Основна:

1. Tekhov M., Doluda A., Kovalova M., Antonenkova N. Icon-painting with time transgressive layers in Sloboda Ukraine in the centuries. *International Journal of Conservation Science*. 2021.V.12. №3. pp. 467-476.
2. Терехов М.О. Побутування іконопису XVII – XX століття на території слобідської України. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2021. Вип. №35 (5). С. 69-75.
3. Терехов М.О., Долуда А. О. Метод розшарування як можливість проведення атрибуції різночасового живопису. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2021. Вип. №37 (3). С. 61-68.
4. Терехов М. Карпів В. Досвід збереження різночасового монументального малярства. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2023. Вип. №58 (1). С. 81-86.

5. Терехов М.О. Реставрація ікони «Замилування Божої Матері». полотно, олія, кінець XIX ст. *Пам'яткознавчі погляди молодих вчених XXI ст.* (Харків, 2016 р.) Харків, 2016. С.127-130.

6. Терехов М.О. Дослідження процесу розшарування різночасового живопису на досвіді ікони «Св. Миколай» кінця XVIII століття. Дослідження, консервація, реставрація рухомих пам'яток історії та культури: традиції, інновації : наукові доповіді X Міжнар. Наук.- практ. конференції (24-27 травня., Київ). Київ, 2016. С. 329-331.

7. Терехов М.О. Методика хімічного розшарування різночасового темперного живопису з проміжним шаром ґрунта. *Актуальні питання мистецтвознавства: виклики XXI століття. Присвячена 95-річчю заснування вищої художньої школи Харкова* (Харків, 13 жовтня 2016р.) Харків, 2016р. С.151-153.

Допоміжна:

1. Khomenko K. Methodical recommendations on topic “Outlines of restoration paintings on canvas”. – Х.: ХДАДМ, 2018. – 19 р.

2. Терехов М.О./ Методика хімічного розшарування різночасового темперного живопису з проміжним шаром ґрунта Актуальні питання мистецтвознавства(стаття, доповідь). РСМЖ ХДАДМ Науковий керівник: доцент Долуда А.О. м. Харків 2016 р.с.151-153.

3. Doluda A., Terekhov M./Experience of separation of multi-temporal painting// Всеукраїнська наукова конференція професорсько-викладацького складу та студентів ХДАДМ, за підсумками роботи 2017-2018 навчального року. Харків 2018р. с.18-22.

4. Долуда А.О., Терехов М.О./ Дослідження розшарування різночасового живопису //Міжнародної наукової реставраційна конференція, Наукова реставрація. Історія, сучасність, шляхи модернізації. Науково реставраційний центр України. м. Київ, 11-14 вересня 2018 р. с.165-170.

5. Долуда А.О., Терехов М.О., Лінь Бінь/ Атрибуція та реставрація ікони Вибрані Святі // Міжнародна науково-практична конференція Актуальні питання мистецтвознавства мистецької освіти: сучасність і перспективи, м. Харків, 18-19 жовтня 2018 р.

6. Долуда, А.О. Судово-мистецтвознавча експертиза / А.О. Долуда // Матеріали Наукової конференції професорсько - викладацького складу ХДАДМ за підсумками роботи у 2006-2007 н. р., м. Харків, ХДАДМ, 16-19 травня 2007 р. – 3с.

7. Долуда, А. О. Підробки в антикваріаті. / А.О. Долуда // Матеріали Конференції професорсько-викладацького складу ХДАДМ. 2009 р – 2с..

8. Долуда, А. О. Класифікація об'єктів судової мистецтвознавчої експертизи / А.О. Долуда., В.Й. Вишневський, О.С.Пукліч// Реставрація творів мистецтва: науковий, практичний та освітній контексти. Міжнародна науково-практична конференція, жовтень 2015р.,м. Харків, ХДАДМ - 2с.

9. Долуда, А.О. Класифікація об'єктів судової мистецтвознавчої експертизи / А.О.Долуда, О.С. Пуклич// Збірник наукових праць: Теорія та практика судової експертизи і криміналістики, вип.16, Харків: «Право» 2016. – 399-405 с.

15. Інформаційні ресурси

1. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

<https://www.nbuv.gov.ua>

(електронні каталоги, наукові журнали, дисертації, фахові публікації)

2. Наукова періодика України (НБУВ)

<https://journals.uran.ua>

(доступ до фахових наукових журналів, зокрема з гуманітарних наук)

3. Google Scholar (Google Академія)

<https://scholar.google.com>

(пошук наукових статей, монографій, матеріалів конференцій)